

Novum w procesie karnym - skarga na wyrok sądu odwoławczego w znowelizowanym kodeksie postępowania karnego

Jan Kluza

1. Wstęp

Ustawa nowelizująca⁶⁹ kodeks postępowania karnego z dnia 11 marca 2016 r., która weszła w życie 15 kwietnia 2016 r. wprowadziła nową nieznana nigdy wcześniej procesowi karnemu instytucję skargi na wyrok sądu odwoławczego. Wprowadzony do kodeksu rozdział 55a, który reguluje omawianą instytucję, wyraźnie „wyróżnia się” wśród zmian dokonanych na mocy powyższej ustawy, której głównymi założeniami było odwrócenie reformy postępowania karnego z 1 lipca 2015 r. Stąd zaskakuje nieco wprowadzenie nowego środka odwoławczego na mocy tej ustawy. Rozważenia wymaga zatem zasadność takiego rozwiązania, która poprzedzona musi być analizą nowych przepisów w tym zakresie oraz dotychczasowych przepisów z zakresu postępowania odwoławczego, których omawiana problematyka bezpośrednio dotyczy. Ze względu na podobieństwo w konstrukcji tego środka do zażalenia do Sądu Najwyższego na orzeczenie sądu *ad quem* w postępowaniu cywilnym, racjonalne jest sięgnięcie w tej mierze do doktryny cywilistycznej. Obie bowiem instytucje mają zastosowanie względem wyroków sądów odwoławczych uchylających orzeczenie sądu I instancji i przekazujących sprawę do ponownego rozpoznania, a celem ich jest kontrola czy kasatoryjne orzekanie było konieczne, co ma skłonić sądy odwoławcze do częstszego orzekania merytorycznego, co w efekcie ma znacznie przyspieszyć proces. O ile jednak w procesie cywilnym orzekanie merytoryczne przez sąd II instancji jest zasadą, tak w procesie karnym w dobie ciągłych jego nowelizacji o takiej regule w dalszym ciągu mówić nie można. Osiągnięcie zatem przez instytucję skargi do SN przyspieszenia procesu i częstszego reformatoryjnego orzekania przez sądy odwoławcze, jest nader wątpliwe.

⁶⁹Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2016 poz. 437.

2. Kształt postępowania odwoławczego po zmianach w 2015 i 2016 r.

Postępowanie przed sądem II instancji zostało w sposób zauważalny zmienione na mocy nowelizacji⁷⁰ z 2013 i 2015 r., które to zmiany weszły w życie z dniem 1 lipca 2015 r. Ich głównym założeniem było wzmocnienie zasady kontrydiktoryjności w procesie oraz przyspieszenie merytorycznego zakończenia sprawy, co zamierzano osiągnąć m.in. poprzez poszerzenie katalogu trybów konsensualnych i stosowne zmiany w postępowaniu apelacyjnym. Na gruncie przepisów działu IX k.p.k., *ratio legis* nowelizacji zostało osiągnięte poprzez znaczące poszerzenie możliwości przeprowadzenia w apelacji postępowania dowodowego co do istoty sprawy (art. 452 § 2 k.p.k.) oraz skreślenie § 2 art. 454 k.p.k., który statuował zakaz podwyższenia kary pozbawienia wolności bez zmiany podstawy faktycznej wyroku⁷¹. Regulacji tych nie zmienia także nowelizacja kwietniowa z 2016 r., co daje szansę na realizację założeń ustawodawcy.

W obecnym stanie prawnym postępowanie przed sądem II instancji zasadniczo zbliżone zostało do systemu apelacji. Za S. Waltośiem bowiem wyróżnić należy apelację w znaczeniu rodzaju środka odwoławczego oraz w znaczeniu systemu apelacyjnego, rozumianego jako zespół instytucji procesowych umożliwiających kontrole orzeczenia sądu I instancji⁷². Znane są dwa systemy kontroli orzeczeń w wyniku wniesionej skargi –system oparty na modelu trójinstancyjnym, gdzie sąd odwoławczy przeprowadza na nowo dowody, a jego ustalenia podlegają zaskarżeniu do sądu kasacyjnego, oraz system dwuinstancyjny, gdzie sąd nie rozpoznaje na nowo sprawy a kontroluje jedynie poczynania sądu niższej instancji⁷³. Model kasacji merytorycznej w Polsce obowiązywał na gruncie przepisów procesowych z 1928 r., gdzie od wyroku sądu II instancji przysługiwał zwyczajny środek zaskarżenia w postaci kasacji do sądu III instancji. W 1949 r. do procesu zamiast apelacji wprowadzona na wzór radziecki została rewizja, gdzie sąd odwoławczy nie rozpoznawał merytorycznie sprawy, a kontrolował jedynie ustalenia sądu niższej instancji, a także nabył możliwość przekazania sprawy do ponownego rozpoznania sądowi *ad quo*, ponieważ sam nie uzupełniał braków⁷⁴. Nowela z 1995 r. przywróciła apelację, jednak zmiana polegała w głównej mierze przemianowaniu rewizji w apelację – w dalszym ciągu system oparty był na dwuinstancyjnej

⁷⁰Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw Dz. U. 2013 poz. 1247 oraz Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw Dz. U. 2013 poz. 396.

⁷¹J. Kluza *Reguły ne peius w postępowaniu odwoławczym na tle nowelizacji*, [w:] P. Czarnecki, M. Nowak *Postępowanie odwoławcze w znowelizowanym kodeksie postępowania karnego. Od sprzeciwu do kasacji – gradacja środków zaskarżenia*, Kraków 2016, s. 180.

⁷²P. Hofmański, S. Waltoś *Proces karny – zarys systemu*, Warszawa 2013, s. 522.

⁷³P. Piszczak [w:] P. Kruszyński (red.) *Wykład prawa karnego procesowego*, Białystok 2012, s. 379-380.

⁷⁴D. Świecki *Apelacja w postępowaniu karnym*, Warszawa 2011, s. 18.

kontroli. Nie zrywa z tym nowy kodeks postępowania karnego z 1997 r., który zmienił w części przepisy o postępowaniu przed sądem II instancji, jednak nie zmienił modelu postępowania. Jako rewolucyjne więc należy postrzegać zmiany dokonane w 2015 r., które w znaczny sposób zbliżają polski proces do systemu apelacyjnego. Sąd odwoławczy nie jest już bowiem skrzepowany przepisami, które nie przystawały do realiów i potrzeb współczesnego procesu. Jakby się mogło wydawać, wprowadzony nowelizacją kwietniową rozdział 55a k.p.k. ma działać niejako mobilizująco na skład orzekający i wykluczyć zjawisko doszukiwania się błędów proceduralnych, które mogłyby być podstawą uchylenia wyroku⁷⁵.

3. Charakterystyka skargi na wyrok sądu odwoławczego

Nowy środek przewidziany nowelizacją kwietniową umiejscowiony został w dziale XI kodeksu, tuż po rozdziale poświęconemu kasacji, z czego wywodzić można, iż jest to nadzwyczajny środek zaskarżenia. Na gruncie procesu karnego nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia są jednak środki, które przysługują od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie, toteż możliwość ich uruchomienia wynika z ściśle określonych uchybień procesowych. Prawomocność zaś, choć niedefiniowana w kodeksie *expressis verbis*, oznacza stan, w którym orzeczenie w normalnym toku postępowania jest ostateczne, a więc zapadł w sprawie ostateczny kończący postępowanie wyrok, który jest niepodważalny i wyklucza dalsze procedowanie w sprawie⁷⁶. Jest to formalny aspekt prawomocności, treścią aspektu materialnego prawomocności zaś jest zasada *ne bis in idem*. Zgodnie zaś z art. 437 k.p.k. w wyniku rozpoznania apelacji sąd odwoławczy utrzymuje zaskarżone orzeczenie w mocy lub uchyla je i umarza postępowanie, orzeka merytorycznie bądź przekazuje sprawę sądowi I instancji do ponownego rozpoznania. Ostatnie rozwiązanie nie kończy więc w sposób ostateczny sprawy, ponieważ trafia ona ponownie do sądu I instancji, a co więcej od wydanego wówczas wyroku ponownie przysługiwać będzie apelacja. Z tego też powodu nie można przypisać wyrokowi kasatoryjnemu charakteru prawomocności, a co za tym idzie skardze z rozdziału 55a k.p.k. cechy nadzwyczajnego środka zaskarżenia. Pozostaje to w korelacji z art. 426 § 1 k.p.k., który stanowi, że od wyroku sądu odwoławczego nie przysługuje środek odwoławczy, chyba że ustawa stanowi inaczej. Przepis ten, odwołujący się do istoty prawomocności formalnej, przewiduje, że nie są ostateczne orzeczenia sądu II instancji, które można wzruszyć za pomocą środka odwoławczego. Środek odwoławczy zaś jest szczególną

⁷⁵ J. Pawlikowska, M. Wantoła *Skarga na wyrok sądu karnego odwoławczego uchylający wyrok sądu pierwszej instancji*, [w:] P. Czarnecki, M. Nowak *Postępowanie odwoławcze ...* dz. cyt., s. 320.

⁷⁶K. Marszał *Proces karny. Zagadnienia ogólne*, Warszawa 2008, s. 272.

kategorią środków zaskarżenia, które określić można jako wnioski stron służące kontroli przez sąd wyższej instancji określonych czynności procesowych⁷⁷. Istotnie więc skarga z rozdziału 55a k.p.k. jest środkiem odwoławczym od orzeczenia sądu II instancji⁷⁸. Nie można się przy tym zgodzić, że ze względu na umiejscowienie tego środka w określonym miejscu w kodeksie, a także podobieństwa względem kasacji, środek ten *per se* stawałby się nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia⁷⁹.

Analizy wymaga skutek jaki powoduje wniesienie skargi. Zgodnie art. 539b § 2 k.p.k. jej wniesienie powoduje wstrzymanie wykonania zaskarżonego wyroku, co oznaczałoby, że skarga ma charakter suspensywny. Jest to również jedna z cech zwyczajnych środków odwoławczych różnicująca je od środków nadzwyczajnych, które nie mają takiego skutku (np. kasacja). Suspensywność to wstrzymanie wykonalności zaskarżonego rozstrzygnięcia⁸⁰. Wstrzymanie wykonania wyroku w odniesieniu do skargi oznaczać będzie, że wstrzymane będzie przekazanie sprawy do sądu I instancji do czasu zakończenia rozpatrywania skargi przez Sąd Najwyższy. Wprowadzenie więc tego nowego środka do kodeksu postępowania karnego istotnie przybliży polski model do trójinstancyjnego systemu apelacji. W takim układzie orzeczenie sądu odwoławczego podlega kontroli jedynie pod kątem zgodności z prawem przez sąd III instancji, który nie orzeka w sposób merytoryczny. Z tego względu umiejscowienie nowego środka w dziale XI budzi wątpliwości. Bardziej adekwatnym miejscem w kodeksie dla tej instytucji wydaje się być miejsce w ramach postępowania odwoławczego, do którego wprost ono się odnosi.

4. Podstawy skargi oraz tryb postępowania w sprawie

Zgodnie z art. 539a § 3 skarga może być wniesiona wyłącznie z powodu naruszenia art. 437 lub uchybień wymienionych w art. 439 § 1 k.p.k. Rozwiązanie to należy ocenić negatywnie. Przepis odwołuje się do zupełnie różnych podstaw wniesienia skargi, których łączenie ze sobą jest trudne do pogodzenia. Naruszenie art. 437 k.p.k. jest warunkiem *sine qua non* dla błędnego i zbędnego przekazania sprawy sądowi I instancji i samo w sobie zawiera odesłanie do art. 439 § 1. Osobne wprowadzenie bezwzględnych przyczyn odwoławczych jako

⁷⁷ P. Piszczak [w:] P. Kruszyński (red.) *Wykład prawa karnego procesowego*, s. 379.

⁷⁸ R. Szymkiewicz *Skarga na wyrok sądu odwoławczego jako nowy środek odwoławczy w polskiej procedurze karnej* [w:] „Studia Prawnicze i Administracyjne”, nr 15 (1), 2016, s. 100; por. także: D. Gil *Skarga na wyrok sądu odwoławczego jako nowy nadzwyczajny środek zaskarżenia w procesie karnym* [w:] „Ius et administratio” nr 3/2016, s. 85.

⁷⁹ Tak: P. Czarnecki *Skarga na wyrok sądu odwoławczego. (Non)sens nowego rozdziału 55a Kodeksu postępowania karnego?*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych”, Nr 2/2016, s. 94.

⁸⁰ T. Grzegorzczak [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2014, s. 819.

podstaw skargi oznacza, że przesłanki uchylenia wyroku dotyczyć mogą także postępowania przed sądem II instancji. Stanowi to wyjście na przedpole zakresu objętego kasacją, gdyż zgodnie z art. 523 § 1 k.p.k. bezwzględne przyczyny odwoławcze stanowią jedną z podstaw kasacyjnych. Stanowi to pomieszczenie dwóch gatunkowo różnych podstaw odwoławczych. Naruszenie art. 437 k.p.k. jako podstawy skargi jest logicznie uzasadnione, przepis ten wymienia bowiem enumeratywnie przypadki dopuszczalności uchylenia wyroku i przekazania sprawy sądowi I instancji. Wyrok kasatoryjny zapaść może wyłącznie w przypadku stwierdzenia bezwzględnej przyczyny odwoławczej, występowania którejś z reguł *ne peius* bądź gdy konieczne jest przeprowadzenie przewodu na nowo w całości. Zmiany wprowadzone kolejnymi nowelizacjami mocno ograniczyły możliwość kasatoryjnego orzekania, zawężając ją do pewnego minimum. Przesłanki uchylenia mają w obecnym brzmieniu charakter bezwzględny, co szczególnie widoczne jest na przykładzie art. 439 § 1 i 454 § 1 i 3 k.p.k. kiedy skład orzekający musi wydać określone orzeczenie. W praktyce przesłanką, która może być zbyt często interpretowana rozszerzająco jest konieczność przeprowadzenia na nowo przewodu sądowego. Wobec lakonicznych stwierdzeń ustawy, w doktrynie przesłanka ta rozumiana jest jako nieprawidłowe przeprowadzenie dowodów lub gdy doszło do naruszenia przepisów odnoszących się do prawidłowego przebiegu przewodu sądowego – istotność tych błędów podlega ocenie składu orzekającego⁸¹. Przepis art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k. stanowi jedyne podstawy uchylenia orzeczenia. Warto dodać, że na mocy nowelizacji kwietniowej nie jest już samoistną podstawą uchylenia rażąca niesprawiedliwość orzeczenia. Stosownie do nowego brzmienia art. 440 k.p.k. orzeczenie w takim przypadku podlega zmianie na korzyść oskarżonego albo w sytuacji określonej w art. 437 § 2 zd. 2 uchyleniu. Wyraźnie widoczny jest w tej sytuacji nacisk kładziony na orzekanie reformatoryjne, albowiem sąd odwoławczy w drodze dostępnych mu środków powinien przeprowadzić przewód sądowy i wydać orzeczenie niwelujące ową rażąca niesprawiedliwość⁸². Wymienienie jako podstawy skargi całego art. 437 k.p.k. wskazuje również na niedbałość w toku prac legislacyjnych, ponieważ przepis art. 437 § 1 k.p.k. jest zbędny dla przedmiotu skargi jako zawierający jedynie reguły orzekania przez sąd odwoławczy⁸³.

Skargę wnosi się w terminie 7 dni od daty doręczenia wyroku z uzasadnieniem za pośrednictwem sądu odwoławczego. Skarga musi być sporządzona przez radcę prawnego lub

⁸¹ M. Klonowski *Orzekanie kasatoryjne przez sąd odwoławczy w procesie karnym*, [w:] P. Czarnecki, M. Nowak *Postępowanie odwoławcze ...* dz. cyt., s. 42-43.

⁸² Tamże, s. 44.

⁸³ R. Szymkiewicz *Skarga na wyrok sądu odwoławczego ...* dz. cyt., s. 103.

adwokata. Stronom przysługuje prawo wniesienia odpowiedzi na skargę w terminie 7 dni od trzymywania jej odpisu, po tym terminie sąd przesyła Sądowi Najwyższemu skargę do rozpoznania. SN orzeka na posiedzenia niejawnym postanowieniem o oddaleniu skargi bądź wyrokiem uznaje jej zasadność i uchyla wyrok sądu odwoławczego przekazując mu sprawę do ponownego rozpoznania (ponowne rozpoznanie apelacji). Projektodawca w uzasadnieniu do projektu nowelizacji, stwierdza, że „rozwiązanie takie jest przydatne przede wszystkim ze względu na praktyczne korzyści z niego wynikające, polegające m.in. na eliminowaniu bezzasadnych uchyleń wyroków, co bez wątpienia wpływa na przyspieszenie postępowania. Spełnia ono również funkcję prewencyjną, powstrzymując sądy odwoławcze przed pochopną kasatoryjnością orzekania⁸⁴”. Krótki okres obowiązywania nowych przepisów nie pozwala stwierdzić jeszcze, czy założenia projektodawcy co do przyspieszenia procesu zostaną zrealizowane. Poddać należy to jednak w wątpliwość. Jak już zostało powiedziane, wniesienie skargi ma wywoływać skutek suspensywny. Jak trafnie zauważa SN w opinii do projektu, do czasu trwania postępowania należy więc doliczyć wynikający z czynności natury technicznej okres doręczeń, sprawdzania wymogów formalnych, a niekiedy także postępowanie wpadkowe w celu ustanowienia pełnomocnika z urzędu dla zadośćuczynienia przymusowi radcowsko-adwokackiemu⁸⁵. Wszystko to ma miejsce na etapie postępowania przed sądem odwoławczym, wobec czego czas postępowania zostanie wydłużony o właściwe procedowanie przed Sądem Najwyższym. Mimo orzekania w przedmiocie skargi w trybie uproszczonym (na posiedzeniu niejawnym bez udziału stron), z natury rzeczy procedowanie w tym przedmiocie nie będzie bardzo szybkie. Mimo stosunkowo wąskiego określenia podstaw skargi wprowadzenie tej instytucji w sposób znaczący wpłynie na prace Sądu Najwyższego. Izba Karna SN w 2015 r. rozpoznała ponad 2500 spraw, przy czym w skład Izby wchodzi 28 sędziów. Złożoność zagadnień prawnych rozpoznawanych przez SN doprowadza do wniosku, że wprowadzenie w zakres kognicji SN nowego środka odwoławczego stanowić będzie wyraźne zwiększenie jego obciążenia, a co za tym idzie znacząco wpłynie na czas wyrokowania⁸⁶. W pełni zatem do zaakceptowania były postulaty zgłaszane przez I Prezesa SN w toku prac legislacyjnych, według których postępowanie ze skargi powinno zostać oparte na modelu stosowanym przy wznowieniu postępowania, polegającego na rozdziale kompetencji pomiędzy sądy różnych

⁸⁴ Uzasadnienie do Rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, s. 11.

⁸⁵ Uwagi do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 207, wersja projektu z dnia 27 stycznia 2016 r.), BSA II-021-38/16, s. 23.

⁸⁶ M. Nowak *Skarga na wyrok sądu odwoławczego. Nowy środek zaskarżenia w „nowym” procesie karnym*, [w:] P. Czarnecki, M. Nowak *Postępowanie odwoławcze ...* dz. cyt., s. 334.

szczebli. SN proponuje by rozpatrywaniem skargi od wyroków sądów okręgowych orzekających jako odwoławcze zajmowałyby się sądy apelacyjne, natomiast od wyroków SA skarga przysługiwałaby do SN. SN zauważa przy tym, że skupienie w jednym sądzie kompetencji do rozpoznawania tego środka wcale nie musi zapobiec powstawaniu rozbieżności interpretacyjnych, natomiast zapewnienie jednolitości orzecznictwa mogłoby nastąpić w drodze art. 60 ustawy o Sądzie Najwyższym lub w wyjątkowych sytuacjach poprzez wyposażenie sądów apelacyjnych w możliwość kierowania pytań prawnych do SN⁸⁷. W istocie więc całość postępowania zostaje przedłużona, co stanowi zaprzeczenie *ratio legis* nowelizacji.

Uruchomienie postępowania ze skargi zależne jest tylko od woli stron. Nie jest możliwe procedowanie w sprawie z urzędu. Co może zaskakiwać, uprawnienia do wniesienia skargi nie posiadają rzecznicy interesu publicznego. Artykuł 539f k.p.k. nie zawiera bowiem odesłania do art. 521 k.p.k. przewidującego możliwość wniesienia kasacji przez Prokuratora Generalnego, Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka. Rozwiązanie takie jest jak najbardziej słuszne, albowiem unika się w ten sposób dalszego wydłużenia postępowania. Sprowadza to jednak skargę do kategorii zwyczajnych środków zaskarżenia, których cechą jest, że przysługują one wyłącznie stronom procesu.

Trudne do zrozumienia jest dlaczego skarga z rozdziału 55a k.p.k. zwolniona jest z opłaty sądowej, podczas gdy wniesienie kasacji taką opłatą jest obarczone. Wskazanie przez projektodawcę w uzasadnieniu, że „skarga nie podlegałaby opłacie, gdyż jej istota polega na przeciwdziałaniu bezpodstawnemu przedłużaniu się postępowania karnego poprzez naruszenie przez sąd odwoławczy unormowania art. 437 § 2 k.p.k. i uchylenie wyroku przy braku zaistnienia ku temu przesłanek” jest irracjonalne. Równie dobrze można stwierdzić, że kasacja jako służąca eliminacji poważnych błędów proceduralnych, bo oparta przecież na bezwzględnych przyczynach odwoławczych, również powinna być zwolniona od opłaty sądowej. Stosownie do art. 527 § 4 k.p.k. w przypadku uwzględnienia wniesionej kasacji opłata podlega zwrotowi stronie, która ją wniosła. Analogiczne rozwiązanie powinno obowiązywać w przypadku skargi z rozdziału 55a k.p.k., co chroniłoby przed nadużywaniem tej instytucji przez stronę procesową, której zależałoby na przedłużaniu postępowania.

5. Konotacje cywilistyczne

Ustawodawca nie kryje tego, że konstrukcja środka przewidzianego w rozdziale 55a k.p.k. oparta została na rozwiązaniu istniejącym w postępowaniu cywilnym. Wprowadzony w

⁸⁷ Uwagi do projektu ustawy ..., s. 24.

2011 r. art. 394¹ § 1¹ k.p.c. przewiduje, że zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje w sytuacji uchylenia przez sąd II instancji wyroku sądu pierwszoinstancyjnego i przekazania mu sprawy do ponownego rozpoznania. Uzasadnieniem tego rozwiązania było nadużywanie kasatoryjnego orzekania, co wypaczało merytoryczny charakter orzekania sądu odwoławczego w procesie cywilnym. W przeciwieństwie jednak do procesu karnego, tradycje orzekania merytorycznego w sprawach cywilnych przez sąd II instancji są dużo większe. Mimo tego, funkcjonowanie wspomnianego przepisu w procesie cywilnym nie spotyka się z aprobatą. Wskazywane jest, że konstrukcja przewidziana w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. stoi w sprzeczności z systemem środków zaskarżenia w polskim prawie, ponieważ przewiduje możliwość wnoszenia zażalenia od orzeczenia przyjmującego postać wyroku, sam zaś charakter tego zażalenia nie wpływa wcale na przyspieszenie toku procesu⁸⁸. Kontrola dokonywana przez SN bowiem na podstawie tego środka ma charakter formalny, skupiający się na ustanowionych w art. 386 § 2 k.p.c. przesłankach uchylenia orzeczenia sądu I instancji, bez wkraczania w kompetencje sądu odwoławczego, poza sferą kontroli pozostają zaś natomiast ocena tego merytorycznego stanowiska prawnego sądu II instancji, jak również wskazania sądu II instancji co do dalszego postępowania czy też wykładnia prawa materialnego dokonana przez ten sąd⁸⁹. W sposób analogiczny przedstawia się sytuacja na gruncie skargi z rozdziału 55a k.p.k., co wynika z treści art. 539e § 2 k.p.k., przewidującego jakie orzeczenia wydaje SN po rozpoznaniu skargi.

6. Skarga przeciwkasacyjna w systemie karnoprosesowych środków prawnych

Wprowadzenie nowego środka prawnego, który ma znaczący wpływ na przebieg postępowania sądowego powinno być gruntownie przemyślane i konsultowane ze środowiskiem prawniczym. W przeciwieństwie do nowelizacji z 2013 r., nowela kwietniowa przeprowadzona była szybko, bez dogłębnych konsultacji z zainteresowanymi środowiskami, a nadto jej okres *vacatio legis* w porównaniu do półtorarocznego okresu Wielkiej Nowelizacji był drastycznie krótki. Liczący bez mała ok. 600 artykułów kodeks postępowania karnego w ciągu kilkunastu lat obowiązywania doczekał się 729 poprawek poszczególnych przepisów⁹⁰. Z pewnością nie sprzyja to stabilności prawa ani nie ułatwia pracy praktykom prawa. Zawilość

⁸⁸ M. Wójcik (red.) Komentarz aktualizowany do ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, komentarz do art. 394¹ k.p.c., teza nr 6, opubl. LEX 2016.

⁸⁹ M. Manowska (red.) Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1-505(38), komentarz do art. 394¹ k.p.c., Warszawa 2015.

⁹⁰ T. Gardocka (red.) i in. *Zamęt w wymiarze sprawiedliwości karnej*, Warszawa 2016, s. 10.

przepisów przejściowych oraz czas trwania poszczególnych spraw powoduje, że *de lege lata* w procesie karnym funkcjonują trzy porządki prawne, w których kodeks postępowania karnego przyjmuje brzmienie sprzed 1 lipca 2015 r. (data wejścia w życie Wielkiej Nowelizacji), po 1 lipca 2015 r. oraz po 15 kwietnia 2016 r. (data wejścia w życie noweli kwietniowej). Rezultatem takiego stanu rzeczy była konieczność wypowiedzenia się Sądu Najwyższego w kwestii dopuszczalności wnoszenia skargi na wyrok kasatoryjny. SN stwierdził, że skarga dopuszczalna jest jedynie w sprawach, w których akt oskarżenia został wniesiony po dniu 30 czerwca 2015 r. W pozostałych sprawach skarga taka nie przysługuje, a jej wniesienie powinno wywołać jedynie czynność administracyjną prezesa sądu odwoławczego, sprowadzającą się do poinformowania strony o braku możliwości wniesienia takiej skargi. Czynność taka nie podlega zaskarżeniu w trybie przepisów Kodeksu postępowania karnego⁹¹.

Jak słusznie zauważa w swojej opinii Krajowa Izba Radców Prawnych, konstrukcja skargi prowadzić może do zachwiania względnie stabilnego systemu środków zaskarżenia w procesie karnym⁹². Zastrzeżenia budzi bowiem terminologia, jaką posługuje się ustawodawca na nazwanie nowego środka odwoławczego. Określenie bowiem „skarga na wyrok sądu odwoławczego” jest pojęciem znanym doktrynie i obejmuje swym zakresem nadzwyczajne środki zaskarżenia wnoszone od prawomocnych orzeczeń sądu odwoławczego. Jak już była wcześniej mowa, immamentne cechy tej skargi prowadzą także do konstatacji, że jest to zwyczajny środek odwoławczy, przez co określanie go mianem „skargi” jest niekonsekwentne. Funkcjonujące na gruncie postępowania cywilnego zażalenie na podst. art. 394¹ § 1¹ k.p.c. krytykowane jest z tego względu, że przewiduje możliwość skarżenia wyroku za pomocą zażalenia. Jest to jednak nazwa bardziej adekwatna dla tego środka aniżeli „skarga” ponieważ istotą tego postępowania jest jedynie kontrola uchybień proceduralnych. Nie jest do zaakceptowania pogląd jakoby nazwa ta była jedyną racjonalną do zastosowania ze względu na kontekst całego systemu środków zaskarżenia w k.p.k.⁹³. Co więcej, trudności we właściwym określeniu nazwy i charakteru tego środka wskazują na jego sprzeczność z założeniami procesu karnego i nienaturalność, a co za tym idzie jego zbędność. Z tego powodu adekwatnym rozwiązaniem wydaje się być (co najmniej) zarówno zmiana nazwy tego środka, jak również

⁹¹ Postanowienie Sądu Najwyższego - Izba Karna z dnia 28 lipca 2016 r., sygn. IV KZ 39/16, opubl. Legalis nr 1482452.

⁹² Opinia Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy –Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 207), s. 19; por. także: D. Gil *Skarga na wyrok sądu odwoławczego jako nowy nadzwyczajny środek ...* dz. cyt., s. 93.

⁹³ J. Pawlikowska, M. Wantoła *Skarga na wyrok sądu karnego odwoławczego ...* dz. cyt., s. 325.

jego miejsca w strukturach kodeksu, np. art. 426 k.p.k., który przewiduje wyjątkową możliwość skarżenia postanowień sądu odwoławczego⁹⁴ (tzw. instancja pozioma).

Poruszenia wymaga także kwestia zmian dokonanych przy okazji kolejnej nowelizacji w czerwcu oraz trwające obecnie pracę nad jej zmianą. W kwestii kasatoryjnego orzekania przez sąd odwoławczy oraz *ratio legis* wprowadzenia rozdziału 55a k.p.k. zasadnicze znaczenie ma art. 5 ustawy nowelizującej kodeks postępowania karnego⁹⁵. Przepis⁹⁶ ten zawiera kluczowe rozwiązanie z punktu widzenia postępowania karnego. Wprowadza on możliwość złożenia przez prokuratora wiążącego sąd wniosku o przekazanie mu sprawy w celu uzupełnienia postępowania przygotowawczego, a więc stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 344a k.p.k., który daje możliwość zwrotu sprawy prokuratorowi przez sąd, przy czym sąd czyni to w tym przypadku z własnej inicjatywy, a decyzja ta ma charakter fakultatywny. Trwające obecnie prace nad zmianą tej ustawy przewidują doprecyzowanie brzmienia tego przepisu⁹⁷, tak by nie było wątpliwości co do możliwości skorzystania z tej instytucji także na etapie postępowania odwoławczego. Skutkiem wniosku prokuratora będzie konieczność uchylecia wyroku sądu I instancji. Nowelizacja przepisu wyklucza także złożenie zażalenia na postanowienie sądu w tym przedmiocie. Abstrahując od ocen prawnych takiego rozwiązania, nie można nie zauważyć, że ustawodawca, który wprowadzając rozdział 55a do kodeksu uzasadniał go przede wszystkim przyspieszeniem postępowania, przy okazji kolejnej nowelizacji podejmuje kroki zupełnie sprzeczne z tą ideą. Przepis przewiduje, że złożenie nowego aktu oskarżenia powinno nastąpić w przeciągu 6 miesięcy od zwrotu sprawy, pamiętać jednak należy, że *de facto* postępowanie wydłużone zostanie o wiele bardziej z uwagi na obciążenie sądów.

⁹⁴ P. Czarnecki *Skarga na wyrok sądu odwoławczego* ... dz. cyt., s. 94.

⁹⁵ Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentysty oraz ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, Dz. U. 2016 poz. 1070.

⁹⁶ Art. 5. 1. Jeżeli w sprawach, w których przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy skierowano do sądu akt oskarżenia, wniosek o wydanie wyroku skazującego, wniosek o warunkowe umorzenie postępowania lub wniosek o umorzenie postępowania przygotowawczego i orzeczenie środka zabezpieczającego, ujawniły się istotne okoliczności, konieczność poszukiwania dowodów lub zachodzi konieczność przeprowadzenia innych czynności mających na celu wyjaśnienie okoliczności sprawy, sąd na wniosek prokuratora przekazuje mu sprawę w celu uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia. Przepis art. 344a § 3 ustawy, o której mowa w art. 1, stosuje się. 2. Prokurator może złożyć nowy akt oskarżenia, wniosek o wydanie wyroku skazującego, wniosek o warunkowe umorzenie postępowania, wniosek o umorzenie postępowania przygotowawczego i orzeczenie środka zabezpieczającego lub podtrzymać poprzedni akt oskarżenia lub wniosek, nie później niż w terminie 6 miesięcy od dnia przekazania sprawy. 3. Przepisu ust. 1 nie stosuje się w sprawach, w których akt oskarżenia wniosł oskarżyciel posiłkowy. Prokurator może jednak wstąpić do takiej sprawy na zasadach określonych w art. 55 § 4 ustawy, o której mowa w art. 1.

⁹⁷ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki oraz niektórych innych ustaw z dnia 9 września 2016 r., druk sejmowy nr 851. Wprowadza on przepis: 1a. Jeżeli wniosek, o którym mowa w ust. 1, został złożony w postępowaniu odwoławczym, sąd odwoławczy, przekazując sprawę prokuratorowi w celu uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia, uchyla zaskarżany wyrok.

7. Zakończenie

Niewątpliwie, nowelizacja kwietniowa przyniosła wiele zmian w procedurze karnej. W obszarze jednak postępowania odwoławczego, do którego odwołuje się rozdział 55a k.p.k., zmiany w stosunku do Wielkiej Nowelizacji z 2013 r. były niewielkie. *De lege lata* możliwości kasatoryjnego orzekania przez sąd odwoławczy zostały bardzo mocno ograniczone. Oznacza to, że w sytuacjach określonych w art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k. sąd zobligowany jest do uchylenia wyroku I instancji i przekazania mu sprawy do ponownego rozpoznania, norma ta charakter bowiem *ius cogens*. Przepisy ograniczające kasatoryjność orzekania funkcjonują w obecnym brzmieniu dopiero od 1 lipca 2015 r., a w dużej części spraw, w których wniesiono akt oskarżenia przed tą datą, zgodnie z przepisami przejściowymi postępowanie przed sądem odwoławczym odbywa się na podstawie poprzednich przepisów, które mocno ograniczały orzekanie merytoryczne. Z tego względu brak jest dostatecznych danych przemawiających za tym, że w świetle nowych przepisów zobowiązujących sąd do orzekania merytorycznego, składy orzekające nadmiernie i *contra legem* wydawały wyroki kasatoryjne, co stanowi uzasadnienie dla wprowadzenia nowego środka odwoławczego w postaci rozdziału 55a kodeksu. Niewykluczone, że w dłuższej perspektywie obowiązywania tych przepisów zdarzą się przypadki, w których Sąd Najwyższy uchyli wyrok sądu odwoławczego, jednak w świetle znowelizowanego modelu postępowania odwoławczego nie wydaje się by skala tego zjawiska wymagała tak drastycznego rozwiązania. Podkreślenia wymaga także, że skarga na wyrok sądu odwoławczego nie spełni także jednego z głównych założeń ustawodawcy w postaci przyspieszenia procesu. Co więcej, może to przynieść skutek odwrotny od zamierzonego.

O autorze

Jan Kluza jest studentem V roku prawa na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie jest seminarzystą w Katedrze Postępowania Karnego. Zainteresowania: prawo karne materialne, proces karny, struktura przestępstwa.

Streszczenie

Artykuł przedstawia omówienie nowego środka odwoławczego w procesie karnym wprowadzonym na podstawie nowelizacji kodeksu postępowania karnego z marca 2016 r., której głównym założeniem było zmniejszenie kontradiktoryjności w procesie. Skarga na wyrok sądu odwoławczego przysługuje na orzeczenie sądu II instancji uchylające wyrok sądu I instancji i przekazujące mu sprawę do ponownego rozpoznania. Zdaniem ustawodawcy orzekanie kasatoryjne w procesie karnym jest nadużywane, wobec czego konieczne jest stworzenie środka, który ma spowodować częstsze orzekanie merytoryczne i w ten sposób przyspieszyć proces.

Summary

This article presents a discussion of the new remedy in the criminal process introduced under amendments to the Criminal Procedure Code in March 2016. Its main objective was to reduce the adversarial process. Action against the judgment of the appellate court is entitled to the judgment of the court of second instance repealing the judgment of the court of first instance and remanded the case for reconsideration. According to the legislator to adjudicate kasatoryjne in the criminal process is being abused, so that it is necessary to create a measure to cause more frequent substantive adjudication and thus speed up the process.